

Ґжеґож Ґауден

Львiв: кiнець iлюзiй

**Оповiдь про листопадовий погром
1918 року**

Переклад iз польської Андрiя Павлишина

ЧОВЕН

Львiв 2020

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

УДК 341.485"1918"(=411.16)(477.83-25)

Г28

Гжеґож Гауден. Львів: кінець ілюзій. Оповідь про листопадовий погром 1918 року / перекл. із польськ. А. Павлишин. – Львів : Човен, 2020. – 528 с.

ISBN 978-617-95022-2-4

Книга Гжеґожа Гаудена «Львів: кінець ілюзій» – це високофаховий історичний нон-фікшн, перше й унікальне за достовірністю та масштабом охопленого матеріалу дослідження погрому єврейського населення Львова, який у листопаді 1918 року влаштували польські вояки. Упродовж століття польська історіографія – зокрема з політичних причин – описувала цю трагічну подію як серію звичайних кримінальних злочинів, які у воєнному хаосі скоїли українські й навіть єврейські бандити та дезертири з австрійської армії.

Гжеґож Гауден кидає виклик такому трактуванню і переконливо доводить, що хвиля єврейських погромів, якою Польща привітала свою незалежність, була зовсім не випадковою.

ПРЯМУЄМО
РАЗОМ

HOUSE
OF
EUROPE

Переклад та публікацію цієї книги підтримав
Європейський Союз за програмою «Дім Європи»

Перекладено за виданням: Gauden Grzegorz. Lwów kres iluzji. Opowieść o pogromie listopadowym 1918, Kraków : Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, 2020; wydanie III poszerzone. ISBN 97883-242-3651-0

Проект обкладинки Кристини Пйотровської. На обкладинці – листівка з уривком вірша «Я не умру, я буду жити»: пісня про погром Оскара Рогатина, ДАЛО, ф. 271, оп. 1, спр. 445 (фото Гжеґожа Гаудена)

© Grzegorz Gauden, 2019

© Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, 2020

© Гжеґож Гауден, передмова, 2020

© Віталій Портников, передмова, 2020

© Андрій Павлишин, переклад, 2020

© Видавництво «Човен», 2020

[Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

Зміст

Народ і правда, Віталій Портников	9
До українських читачів, Гжегож Гауден	12
*** Адам Загаєвський	25
Від автора	29
Вступ	38
Частина перша. Привітання незалежності	53
Частина друга. Погромна семантика	153
Частина третя. Після погрому	281
Частина четверта. Кінець ілюзій	421
Календар погрому	467
Шок, Анджей Романовський	475
Список скорочень	488
Summary	491
Список ілюстрацій	495
Бібліографія	499
Іменний покажчик	509
Мапи	524
Давні та сучасні топоніми Львова	526

Народ і правда

У березні 2018 року прем'єр-міністр Болгарії Бойко Борисов прибув до столиці Північної Македонії, Скоп'є, щоб взяти участь в церемонії, присвяченій 75-й річниці депортації єврейського населення цієї країни до гітлерівських таборів смерті. Бойко Борисов став першим болгарським керівником, який долучився до такої події, і його візит був справжнім торжеством справедливості.

Болгари законно пишаються тим, що в роки Голокосту їм вдалося врятувати від смерті 50 000 євреїв своєї країни, що потребувало на той час національної солідарності та політичної сміливості. Порятунком болгарських євреїв став частиною національного міфу, визначив самооцінку болгарського народу і ставлення до нього у світі. Однак під час Другої світової війни Болгарія контролювала не тільки свою територію, а й територію всієї історичної Македонії — сучасну Республіку Північна Македонія і грецьку провінцію Македонія. 11 000 євреїв цих земель були передані нацистам і вбиті у Треблінці. Єврейська громада Північної Македонії, по суті, перестала існувати.

У Болгарії про це воліли не згадувати. Навіть якщо це «випадіння пам'яті» порушувало причинно-наслідковий зв'язок: саме загибель македонських євреїв спонукала болгарське керівництво і народ діяти, щоби врятувати євреїв Болгарії. Але, погодьтеся, одна річ — бути народом-рятівником і зовсім інша — народом, чий уряд відповідає за Голокост.

Лише останніми роками в Болгарії почали згадувати про знищення євреїв Македонії. І тепер, коли голова уряду говорить про порятунок 50 000 болгарських євреїв, він одночасно може сказати і про пам'ять 11 000 жертв Голокосту,

депортованих з історичної Македонії. І це визнання відповідальності тільки посилило мою повагу до народу, який врятував своїх євреїв. Тому що тільки відповідальність за правду перетворює народ на цивілізовану націю і визначає ціну подвигу. Тільки відповідальність за правду дозволяє сказати, хто — герой, а хто — кат, хто — злочинець, а хто — жертва.

Саме тому всім, хто хоче зрозуміти, що таке відповідальність і правда, я раджу уважно прочитати книгу свого колеги та друга Гжегожа Гаудена. Гжегож завжди був для мене прикладом чесності й відповідальності в журналістиці, справжнім нагадуванням про те, що ми зобов'язані говорити правду співвітчизникам, хоч би якою гіркою і неприємною вона була.

Народ, який не хоче знати правди про самого себе, ніколи не стане цивілізованим народом — ось послання, яке книга Гжегожа Гаудена несе його співвітчизникам. І це те, що я хочу повторити читачам книги Гжегожа тут, в Україні: народ, який не хоче знати правди про самого себе, ніколи не стане цивілізованим народом.

Багатьом із нас здається, що історію можна просто забути. Що треба жити сьогоднішнім днем, а ще краще — завтрашнім, тобто власною уявою про завтрашній день. Звичайно ж, у цьому завтрашньому дні має бути тільки хороше. Тільки те, чим можна пишатися. І з історії варто пам'ятати тільки те, чим варто пишатися. Те, що можна гордо розповідати на шкільних уроках: ось, подивіться, яка в нас країна! Який у нас народ! Який у вас чудовий родовід!

Але історія — вона інша. У ній трапляються як перемоги, так і поразки. Як злочини, так і свідчення дивовижної самопожертви. І не лише в історії країни, і не лише в історії нації. У вашій хаті, серед ваших родичів будуть і кати, і жертви. І ті, хто перемагав, і ті, хто програвав. І ті, хто перемагав, бо катував і вбивав, і ті, хто програвав, бо не зраджував людських цінностей. Звичайних людських цінностей, про які так часто забувають у буремні часи. І про які так часто

забувають, коли виживають. І коли живуть на «кривавих» землях європейського Сходу.

Гжегож Гауден розповідає нам про один з епізодів такого забуття. Однак сила людини — насамперед людини відповідальної — у тому, щоб самому не забути про трагедію і не дати забути іншим. Не дати їм повірити, що їхнє минуле — це винятково подвиги й паради. Бо будь-який подвиг знецінюється, якщо ти не усвідомлюєш, на якому похмурому тлі його здійснено. Герой, подвижник, моральний авторитет мають сенс тільки тоді, коли протистоять злу, що насувається на людей і перетворює їх на злочинців, на вбивць, на брехунів, на зрадників.

Гауденова книжка розповідає нам про таке зло. Однак добро, тяжіння до справедливості, людська й національна честь не стають від цього «заплямованими». Правда не може скривдити, вона може тільки збільшити вагу добра, справедливості та честі.

Нам ще належить навчитися розуміти це.

Віталій Портников